

պ. Մանթաշեան ցանկութիւն յայանեց իւր վերայ վերցնելու և Էջմիածնի Մ. Տաճարի վերանորոգութեան ամբողջ ծախքը, և Վեհափառ Հայրապետը հաճութեամբ ու օրհնութեամբ ընդունեց այդ որդիական փառաւոր նուիրարերութիւնը: Իսկ ամսի 27-ին Նորին Վեհափառութիւնը մեկնեց Տիսիսից և յաջորդ օրը ողջամբ ժամանեց Ս. Էջմիածին: Ղարխուն կայարանում ընդառաջ էին եկել Գեր. Տ. Մակար և Տ. Ղ. Լոնդ եպիսկոպոսները և Բարձր Տ. Աշոտ, Տ. Մխիթար և Տ. Յուսիկ վարդապետներ:



Մ Ա Յ Ր Ա Թ Ո Ռ.

Նորին Սրբութիւն Վեհափառ Հայրապետը ս. Յարութեան տօնի առթիւ ընդունած շնորհաւորութեանց համար Իւր Հայրական շնորհակալիքն է յայտնում և Հայրապետական օրհնութիւնը բաշխում բոլոր այն եկեղեցական և աշխարհական հոգևոր զաւակաց, որոնք չէին մոռացել իրենց ջերմեռանդ զգացմանց հաւաստիքը ներկայացնել Հայաստանեայց ս. եկեղեցւոյ Ծերունազարդ Դիտապետին:



Վեհափառ Հայրապետը՝ տեղեկանալով որ ամսոյս 20-ին, Աշխարհամատրան կիւրակէ օրը, քահանայապետութեան օծումն պէտք է ընդունէ Սսում Կիլիկիոյ նորընտիր Կաթողիկոս Տ. Սահակ, բարեհաճեց հեռազրաւ պատուիրել

Կեսարիոյ Առաջնորդ Տ. Տրդատ եպիսկոպոսին, որ շտապէ մասնակցելու ս. Յովնայի Հանդիսին, իբրեւ ներկայացուցիչ Իւր կողմից: Նոյն անօրինութիւնը հեռագրաւ յայտնուեց Կ. Պոլսոյ Ամեն. Պատրիարքին, որպէս զի հարկաւոր զիւրութիւններն ընծայուեն Հայրապետական Վերադառիւ ներկայացուցչին՝ իրեն եղած յանձնարարութիւնն ըստ արժանւոյն զլուխ հանելու համար:

Զատիական տօներն անցան սովորական հանդիսաւորութեամբ: Վեհափառ Հայրապետը բարեհաճեց կրկին ինքը կատարել Ունալուայի կարգը և ներկայ լինել աւագ շարժութուայ գրեթէ բոլոր ժամերգութիւններին, ինչպէս նաև ճրագալոյցի միաբանական ընթրիքին: Այսպիսով մայրենի եկեղեցուն նուիրած Իւր անսպառ կորովի գեղեցիկ փորձն էր տալիս կրկին և յոյս, թէ դեռ երկար տարիներ պէտք է հովուէ արթնութեամբ Իւր հօտին:

Այս տօներին յաճախում էր շարունակ հեռու և մօտիկ տեղերից եկած ուխտաւորներն ու հանդիսական ժողովրդեան բաւական ստուար բազմութիւն, որից շատերին եկեղեցի է գրաւում մանաւանդ տարեցտարի զգալի կերպով կատարել յազործուող երգեցողութիւնը: Այս տարի ոչ միայն քառաձայն երգուած պատարագն իւր օրինակելի ներդաշնակութեամբ, այլ նաև տօնական շարականներն ու երգերը իրենց վսեմ բովանդակութեան համապատասխան արտայայտութիւն գտնելով՝ ձշմարիտ հոգեկան բերկրութիւն և սփոփանք էին պատճառում ուկնդիրներին:

Գարնան բացուելուն պէս սկսուեց նաև Մ. Աթոռ այցելողներին երթեկելութիւնը, որ, ինչպէս երևում է, սովորականից աւելի ընդարձակ չափով կլինի այս տարի: Ստաւրազի պատուաւոր հիւրերի թուում յիշատակութեան արժանի է մանաւանդ Վեմբրիջի համալսարանի ուսուցչապետ

Ս. Հարրիս՝ անուանի ասորագէտ՝ որ գտել է ի միջի այլոց
 «Արխատիդէսի» առաջին անգամ հայերէն թարգմանութեամբ
 լոյս տեսած՝ ջատագովութեան ասորերէն օրինակը և շատ
 հմուտ է առհասարակ աշխատքի եկեղեցական գրականու-
 թեանն ու պատմութեանը, նա պատկանում է Կուեկէրների
 համայնքին, որի առաջնորդող սկզբունքներից մէկն է՝ օգնու-
 թեան հասնել առէն զաւանութեան պատկանող քրիստոնեայ
 եղբայրներին անխափր, առաւել այնանդ, ուր կարիքը մեծ
 է: Այս սկզբունքին հետեւելով իւր ամուսնուց ոչ պա-
 կաս անուանի Տիկին Հարրիս առաջիններից մէկն օգնու-
 թեան հասաւ Ուռհայի կոտորածի դժբաղդ զոհերին, և նո-
 րա օրինակելի մարդասիրական եռանդի շնորհիւ քաղցի ու
 մերկութեան դրկից խլուեցան հազարից աւելի հայ որբեր
 ու այրիներ: Երկու ամուսիններն՝ իրրեւ պարագլուխ իրենց
 համայնքի բարեգործական ընկերութեան, որբանոցներ ու
 աշխատութեան տներ բաց արին այնուհետեւ կոտորածից ա-
 մենաշատ փնասուած տեղերում՝ Ուռհայում, Մալաթիայում,
 Ակնում: Բայց դժբա տեական հաստատութիւններ չեն. իրենց
 խնամածներին որոշ հասակի հասցնելուց և դործի զնելուց
 յետոյ՝ նոքա կիսակեն այդ հաստատութիւնները և կերթան
 մի ուրիշ տեղ աւելի դժբաղդ կարօտեալներ որոնելու:
 Այդպէս Տ. Հարրիս անցեալ տարիները բուրբի դէմ կուռող
 բանակի մէջ էր գտնուում և աշխատում զարմանել, որչափ
 կարելի էր, իւր հայրենակիցների քրիստոնեայ եղբայրներին
 հասցրած վերքերը: Այժմ երկու ամուսինները ծանապար-
 հօրդում են՝ Տաճկաստան անցնելու և իրենց հիմնած հաս-
 տատութիւններն այցելելով (ուր դեռ մօտ 300 պատսպա-
 րեալներ կան) ապագայի նկատմամբ կարգադրութիւններ
 անելու:

Ամսոյս 16-ին Մայր Աթոռ եկաւ Պ. Մանթաշեանի
 փեսայ Պ. Յովսէփ Տիգրանեանը ծառաբապետ պ. Ռոտին-
 եանի հետ, որոնք երկու օր մնալով առ տեղեաւն քննեցին
 տաճարի շինութեան ներկայ դրութիւնը՝ ըստ այնմ նորո-

գութեան ծախքերի քանակը որոշելու համար: Պ. Ման-
թաշեան այդ մասին հաստատ որոշում անելը թողել էր,
մինչև որ ձիշտ տեղեկութիւններ կունենար, թէ վերանո-
քողութեան ի՞նչ պահանջներ կան:

Յարգելի տիկին Կատարինէ Նազիրեան 1901 թ. փե-
տրուարի 21-ին յատուկ ընծայաբերական թղթով յայտնել
էր Նորին Վեհափառութեան, որ Տփլիսիում, Ճուղուրէթի
թաղում, Արսենայի մօտ ունի չորս դեռատին ազատ հող,
և խնդրում էր ընդունել այդ հողը իբրև նուէր ս. Եջմիած-
նին, որպէս զի այդ տեղի վրայ, եթէ յարմար նկատուի, կա-
ռուցուի Ներսիսեան Դպրանոցի համար դպրոցական նոր շի-
նութիւն: Որովհետև Դպրանոցի հոգաբարձութիւնը, նուի-
քուած հողի տեղի հեռաւորութիւնը ի նկատի ունենալով,
դժուարացել էր այդտեղ տեղափոխել դպրանոցը, ուստի
յարգելի տիկինը տարւոյս մարտի 22-ին թղթով խնդրել
կրկին է Վեհափառ Հայրապետին այդ հողը ընդունել իբրև
նուէր Մայր Աթոռին, առանց որեւէ պայմանի, եթէ վերջ-
նականապէս կորոշուի Ներսիսեան դպրանոցի շինութիւնն
ուրիշ տեղ կառուցանել:

Մեծ պահոց ընթացքում իւրաքանչիւր շաբաթ գրա-
կան երեկոյթներ էին տեղի ունենում ձեմարանում: Առա-
ջին շաբաթ օրն ի ցոյց դրուեցան աշակերտների նկարներն
ու գեղագրութեան նմուշները, ուսուցիչ պ. Լեոնեան խօսեց
գեղարուեստի մասին և մի քանի աշակերտներ կարդացին
ոտանաւորներ ու սեփական շարադրութիւններ: Յաջորդ
երեք շաբաթ երեկոներին մի մի լսարանի ուսանողներ հան-
դէս բերին նիւթեր, Հայոց, Ռուսաց և Ընդհանուր գրակա-
նութիւնից, իրենց ուսուցիչների զեկափարութեամբ: Ս. Լու-
սաւորչի տօնի հանդէսը նուիրուած էր Մ. Աթոռի հիմնա-
կութեան 1600-ամեայ յիշատակին, պ. Յ. Յովհաննիսեան
կարդաց իւր մի գեղեցիկ բանաստեղծութիւնը—ս. Լուսա-

ւորչի կանթեղը: Իսկ Զ. շաբաթ երեկոյեան տեղի ունեցաւ երաժշտական երեկոյթ՝ բաղկացած երկու բաժնից. առաջին բաժնում երգութեան եւ բողոքական ընտիր երաժշտութեան նմուշներ (հատուածներ «Պատուս», «Թաշող Հոլլանդացին», «Միյնոն» օպերաներից, Շուբերտի մի երգը և ին), որոնց թուում Հ. Կոմիտասի ներդաշնակած «Գարուն» բանաւտեղ-ծութիւնը (Յովհաննիսեանի). իսկ երկրորդ բաժնում հայ-ժողովրդական (և մի երկու քրդական) երգեր, բոլորը Հ. Կոմիտասի ներդաշնակած: Երկու բաժնիներէ սկզբում բանա-խօսութիւններ եղան. խօսեցին Գալ. Սպիրիդոն Մելիքեան և Հ. Կոմիտաս վարդապետ: Խմբական երգեցողութիւններն ընդ-միջում էին մեներգներով. երգելի մեծ մասին ձայնակ-ցում էր դաշնամուրը, մի քանիսն աշակերաններից կապած նուագաժողովների փոքրիկ խումբը: Երեկոյթն առհասարակ խիստ հմուտ կերպով էր կազմուած՝ ծոխ և բազմակողմանի բովանդակութեամբ. յաջողութիւնը կատարեալ էր: Հասա-րակ մի դպրոցական երեկոյթ չէր այդ, այլ եթէ մի կարեւոր կենտրոնում իսկ տեղի ունենար, ընտիր հասարակութեան առաջ՝ մեծ տպաւորութիւն պէտք է թողնէր անշուշտ:



ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ.

Պար: Ի՛նչերը նոր տարին, Նովրուզ — Բայրամը, տօնում են, ինչպէս յայտնի է, գարնան սկզբին: Մարտի 9-ին նոր տարուայ առթիւ, ինչպէս Թաւրիզից հաղորդում են ТНФ. ЛИСТОК-ին, Ատրպատականի փոխաւքայի՝ Իրանի թագաժառանգի ձմեռ-նային պալատում ընդունելութիւն էր նշանակուած: Նորին Բարձրութեանը նոր տարին շնորհաւորեցին Թաւրիզի դիւա-նագիտական բոլոր մարմինները: Շնորհաւորութեան է՝ գնա-ցել նաև Ատրպատականի թեմի Հայոց առաջնորդը, Բարձր.

Ե. Ժ. Վ. Մուրադեան, հետն ունենալով Սալմաստի փոխանորդին և տեղւոյն աւագ քահանային: Հ. Մուրադեանը մատուցել է Նորին Բարձրութեանը Նորին Սրբութիւն ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետի կոնդակը, հայերէն և պարսկերէն լեզուներով, և նուէրը՝ Թէյի արծաթեայ սերվիզ, Ախալցխայի գործ, զետեղուած գեղեցիկ տուփի մէջ: Նորին Բարձրութիւնը, յայտնելով իւր խորին շնորհակալութիւնը Հ. Առաջնորդին, ընդունել է նրա ձեռքից Հայրապետական կոնդակն ու նուէրը և խնդրել իւր սրտաղին գոհունակութիւնը յայտնել Նորին Սրբութեան: Այնուհետև Թագաժառանգը հարցրել է Ատրպատականի Հայոց վիճակի մասին և յայտնել, որ իւր հոգացողութեան առարկան է Ատրպատականի փոխարքայութեան մէջ գտնուող բոլոր ազգերի բարեկեցութիւնն ու խաղաղութիւնն անխտիր:

Շաշաթ օր, մարտի 22-ին, երեկո, եան ժամի 8-ին, Տփլիսի նահանգական դատարանի շինութեան մէջ Կովկասեան իրաւաբանական ընկերութիւնն իւր նիստը դումարելով լսեց Մ. Ն. Աթաբէգեանի ղեկուցումը «Սուստստանի Հայոց եկեղեցու կալուածական իրաւունք»-ի մասին: Զեկուցման ծրագիրն ամփոփուած էր հետևեալ կէտերի մէջ. 1, Պատմական համառոտ ակնարկ 1836 թուի մարտի 11-ին հաստատուած Պօլսթէնիայի առաջ գալու մասին. 2, Հայոց եկեղեցու իրաւաբանական դրութիւնը. 3, Հայոց կալուածների բնաւորութեան օրէնսդրական սահմանումը. 4, Հայոց եկեղեցու առանձին մարմինները և նրանց փոխադարձ յարաբերութիւնը կալուածական իրաւունքի տեսակէտից. 5, Հայոց եկեղեցու քաղաքացիական իրաւունքը. 6, Հայոց եկեղեցին քաղաքացիական դատի սահմանում (Тщ. вост.):

Մարտի 24-ին նշանակուած էր Տփլիսի դատական պալատում Հայոց Կոնսիստորիաի դատը ժողովրդական լուսաւորութեան նախարարութեան գէմ: Կոնսիստորիան ներ-

կայանում էր իրրև Ախալցխայի ու Փրկիչ եկեղեցու անշարժ կալուածքի տէր: Պալատը սակայն համաձայն յիշեալ նախարարութեան կողմից ստացուած հեռադրին՝ գործի քննութիւնը յետաձգեց, մինչև որ նախարարութեան կողմից հաւատարմատար կնշանակուի: Հայոց Կոնսիստորիայի դատը պաշտպանում է երգուեալ հաւատարմատար Ս. Ս. Մելիք — Աղամեան (ТНФ. ЛНСТ):



ՏԱՃԿԱՀԱՅՔ

ՄՇՈՅ Ս. ԿԱՐԱՊԵՏԻ ՎԱՆՔԸ.

Ս. Կարապետի փոխ. վանահայր ծերունադարձ վարդան վարդապետ, «Արարատ»ի խմբագրութեան ուղղած մի առանձին գրութեամբ, վանքի անձուկ և խեղճ վիճակը նկարագրելով՝ կամենում է նորա վերայ հրաւիրել բարեպաշտ ազգայնոց ուշադրութիւնը: Յիշուի պատճառներ շատ ունինք պարտադրաց սիրով յիշելու այդ հինաւուրց, յիշատակներով հարուստ սրբավայրը: Ազգային եկեղեցւոյ հաստատութեան 1600-ամեայ տարեդարձը մեզ յիշեցնում է այն եկեղեցին, որի մէջ առաջին անգամ քահանայապետական իշխանութեամբ սեղան կանգնեց և հայ հոգի վերայ իւր անդրանիկ պատարագը մատուցեց մեր Մեծ Լուսաւորելը: Նոյն տեղում Լուսաւորչից առաջ խմբուել էին տարէցտարի հայ կտրիչները, Քաջին Վահանգի գովքը երգել, արիական զգացումներով լեցուած յարատե պատերազմի դաշտը դարձել և նոքա շարունակեցին այնուհետև Լուսաւորչաշէն տաճարի շուրջը խմբուել, արիական առաքինութեանց շնորհը եօթնանուն նահատակի Աստուծուց խնդրել: Այդ տաճարում են օրհնուել ապա դարեր շարունակ հայրենեաց պաշտպան Մամիկոնեան հերոսների յաղթական սրերը, և կայծակ է դարձրել սուրը նոցա ձեռքում՝ խորտակել ու ցրուել թշնամուն ամէն անգամ, երբ վտանգի ըսպէին ու Կարապետի անունն են տուել, նորա սրածայր գմբէթը մտքի առաջ բերելով՝ կաթոգին ջեմեռանդութեամբ

խաչ հանել: Եւ նոցա ոգին սաւառնել է միշտ այդ տաճարի շուրջը՝ նաեւ գերութեան ու աւերածութեան դժբաղդ ժամանակներում, պանդխտութեան հեռաւոր վայրերից ուխտ եկած քարեպաշտ հայերին հայրենիքի սէր ներշնչել, մայրենի հողի հետ կապել, նախնեաց արիւնքը նոցա երակներում եռ բերել: Դեռ մօտիկ անցեալում քաւական քարուք դրութեան մէջ էր ու Կարապետի վանքը: Ահա ինչպէս է նկարագրում այդ դրութիւնը և արդի անմխիթար կացութիւնը Տ. Վարդան վարդապետ.

«Այս մենաստանը ամենէն աւելի փայլեցաւ արդի Վեհափառ Ս. Հայրապետի վանահայրութեան օրերուն մէջ, յորում տպարանն ու վարժարանը, երկուքն ևս ծաղկած՝ մտաւորական լոյս կը սփռէին անուս ժողովրդին, և կարճ միջոցի մէջ ընտիր աշակերտներ դուրս եկան, որոնք իւրեւ վարդապետ, քահանայ և ուսուցիչ օգտակար ծառայութիւններ կատարեցին ժողովրդի զարգացման և դաստիարակութեան սուրբ գործին մէջ: Նորին Ս. Օծութենէն յետոյ յիշատակելի են բարեյիշատակ Սրբուանձտեան և Տ. Մամբրէ սրբազաններն, որոց պաշտօնավարութեան ժամանակներում ևս վանքն ու ժառանգաւորաց վարժարանը խիստ փայլուն վիճակ մ' ունէին: Վերջինս, տեսնելով որ վարժարանի հին շէնքը նեղ կուգար 40 աշակերտաց համար և թէ՛ զուրկ էր առողջապահիկ պայմաններէ, ձեռնարկեց նոր վարժարանի մը հիմնարկութեան. ներքնայարկի շինութիւնն ի գլուխ ելաւ սրբատաշ քարերով ու հաստատուն դիրքով, իսկ ժամանակի տիրող տագնապններուն և նեղութեան պատճառով՝ առանց տեսնելու վերնայարկի շինութիւնն ու աւարտը, իւր մահկանացուն կնքեց: Յաջորդող վանահարք ևս տեսնելով, որ տեղական ուժերով արդիւնք չկրնար յառաջ գալ և հոս ու հոն գիմումներ ալ ի դերեւ ելան, համարձակութիւն չունեցան շինութեան ձեռնարկել, որով և այդ հսկայ շէնքը, քառորդ դարէ ի վեր կիսաւարտ կմնայ, հեռու իւր նպատակին ծառայելէ:

Այս մայրավանք—մենաստանը, թէեւ բարձր իւր անունով ու դիրքով, այլ կորուսած է նախկին փայլն ու վիճակը. վասնզի ուխտաւորական ու թեմական հասոյթք, որոնք միակ միջոցներն էին անոր դոյութեան պահպանման, տասն և հինգ տարիներէ ի վեր ընդհատուած և անուանական և եթ դարձած են. հետեանքը ընականօրէն այս եղաւ, որ հետզհետէ շէնքերն, առանց վերանորոգութեան մնալով՝ քայքայեցան և կը քայքայուին, պարտքերը գիղուեցան և վանքը անտեսապէս ինկաւ: Այժմ որ հայն է, որ ի տես Ս. Կարապետի այս կործանեալ վիճակին

աչքերն արտառուներով չլցուի. երբ տեսնէ վանքին արևմտեան երկյարկանի շէնքին սենեակներն ու գեղակերտ կամարներն ծայրէ ծայր քանդուած, կործանած. հիւսիսային սրահը, դարձեալ երկյարկանի սենեակներովն, պարսպովն ու կամարներովն՝ թեքուած և ժամ առ ժամ տապալման վիճակի հասած. երբ տեսնէ Ս. Գէորգայ և Ս. Աստուածածնի տաճարներու՝ ժամանակէ, երկրաշարժէն պատառտուածքներն տարուէ տարի զգալապէս լայնացած. այսպէս ալ ուրիշ շէնքեր, որոնք անձրևի և ձիւնի քանդիչ ազդեցութեան ներքև դէպ ի կործանումն կը դիմեն:

Վանքին նիւթական ու տնտեսական այս անկեալ և յոյժ ցաւալի վիճակին մէջ, եթէ կայ մեզ միւլթարութիւն և յոյս մը, այն ևս վեհափառ Ս. Հայրապետն է, որ իբրև գթառատ Հայրիկ չմոռնար իւր գուրգուրանաց առարկայ եղող Ս. Կարապետը և վերջին քանի տարիներու մէջ բարեհաճեցաւ մաս առ մաս նիւթական նպաստներ ընել, որոց շնորհիւ նորոգուեցան հետզհետէ Ս. Գերեզմանի, Ս. Ստեփաննոսի և զանգալատան գմբէթներու պատուանդաններն ու ծոպերը, չորս կողմէն, եկեղեցւոյ արևելեան որմը և Ս. Գերեզմանի գմբէթի վեղարն, որոնք խարխլած և աղաւնեաց բոյն դարձած էին, և տեղացող անձրևներ եկեղեցիէն ներս հոսելով, կողողէին սեղաններու հոյակապ խաչիալներն: Ասոնց հետ նաև ուրիշ կարգ մը անհրաժեշտ նորոգութիւններ կատարուեցան թէ՛ վանքին և թէ՛ ագարակաց մէջ: Բաց աստի մեծ քանակութեամբ ալ կիր պատրաստուեցաւ, որ զտուած պատրաստի կը մնայ հորերու մէջ: Կիր, որ շինութեան առաջին պէտքն է, պատրաստ է. միաբանութիւնը աշխատելու կամք և տրամադրութիւն ունի, իսկ ինչ որ կը պակսի, զբամական օգնութիւնն է, զոր կսպասենք բարեսէր ազգայիններէ:

Այժմ՝ վերանորոգութեան և շինութեան անհրաժեշտ տեղերն ասոնք են.

Ա.—Վանքի արևմտեան երկյարկանի կործանեալ սրահը սենեակներով ու կամարներով մէկտեղ:

Բ.—Ս. Գէորգայ և Ս. Աստուածածնի տաճարներն:

Գ.—Ս. Ստեփաննոսի հոյակապ գմբէթի վեղարն, որոյ քարերն խարխլած և տեղացող անձրևոց ընդունարան եղած են, և այս կերպով տարուէ տարի շէնքի ամբողջ կաղմութիւնը կը խախտի:

Դ.—Վանքի հիւսիսային երկյարկանի սրահը, որ թէև հանգուն, սակայն սենեակներն ու կամարներն դուրսի և ներսի կողմէն հակած և վայրկեան առ վայրկեան փլուզումն կսպառնան.

ե. — Նոր վարժարանի շէնքին վերնայարկը, որպէս զի կարելի լինի գործածութեան մէջ դնել»:

Թող ուրեմն իմանան այս ամէնը և սրտի մօտ ընդունեն «բարեսէր ազգայիններ», և եթէ ժամանակի դժբախտ հանգամանքները նոցա թոյլ չեն տալիս անձամբ Մուրատատու ս. Կարապետի ոտքը երթալու, իրենց մօտը գլխի հետ, իրենց նուէրները նորա սեղանի առաջ դնելու՝ թող հեռուից կատարեն իրենց ուխտը և օգնեն բարեջան միաբանութեան, շէնքներու և վաճելու զիրքի մէջ դնելու կրկին ս. Կարապետի աւեր դարձած սրբավայրերը:

Երուսաղէմէն կը գրեն թէ Կիլիկիոյ նորընտիր կաթողիկոսը՝ Տ. Սահակ սրբազան, Դատաւորին կիրակին պատարագ մատուցանելէ վերջը պիտի մեկնի իր Աթոռը: Դատաւորի կիրակին պատարագը թէ և միշտ Երուսաղէմի Պատրիարքին վերապահուած կըլլայ, բայց միաբանութիւնը ուղեւոր պատիւ մը ընել Կիլիկիոյ կաթողիկոսին, խնդրած է որ այս անգամ բացառապէս ն. Սրբազնութիւնը մատուցանէ պատարագը:

— Միւթարեան Տ. Խորէն սրբազանի մահագոյժը Եդեսիոյ առաջնորդարանին կողմէ թեմերուն հեռագրով հաղորդուած ըլլալով, նոյն տխուր դէպքի առաջին կիրակին՝ թէ քաղաքին ու վանքի, և թէ բոլոր թեմական եկեղեցիներուն մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեր է: Եդեսեան վիճակի շրջանակէն դուրս եղող սահմանակից ուրիշ քաղաքներու եկեղեցիներուն մէջ ևս նմանօրինակ պաշտօններ կատարուեր են, ի յարգանս յիշատակի հանգուցեալ սրբազանին: Թեմերէն և ուրիշ կողմերէ միւթարական բաղմաթիւ գրեթէ հասեր են առաջնորդարան, Տ. Խորէն սրբազանի մահուան առթիւ: Ամէն ազգի երեւելիներ այս առթիւ միւթարական այցելութիւններ տուեր են Առաջնորդ Տ. Անանիա վրդ. - Ին: Տ. Խորէն սրբազանին մահուան առթիւ տեղւոյն Ասորոց կողմէ եղած յարգանքը՝ որով իրենց Առաջնորդին, բոլոր եկեղեցական դասուն ու ժողովրդին ամէն առաջնակարգ անձանց ներկայութեամբ ու միւթարական այցելութիւններով փութացեր են մասնակցել ժողովրդի տուգին, մասնաւորապէս ուշադրութիւն դրաւեր է, անոր համար մանաւանդ, որ շատ տարիներէ ի վեր երկու հասարակութիւններ ի միջև սիրալիւ յարաբերութիւնը դադրած էր ս. Եփրեմ Խուրբի շիրմին սեփականութեան առթիւ ծագած անհամաձայնութեան պատճառով: Սրբազանին թաղման օրը, Հայ եկեղե-

ցականներուն հետ՝ Ասորի կրօնականը ևս ու Սարգսի վանական տաճարը մտած ըլլալով, ուր կը գտնուի ու. եկրեմի շիրիմը, անոր մօտ իրենց ուխտը կատարելը են լուկ կերպով ու յետոյ հիւրասրահը ելել են: Ինչպէս արդէն ծանուցուած էր, որ բազանի թաղման օրը՝ արանց մեծ բաղմութեան սրտաճառով, կիններուն համար արգելուած էր վանք երթալ: այս առթիւ յաջորդ «այդ-լացի» օրը՝ կիններու մեծ բաղմութիւն մը վանք գացելը ու ներկայ գտնուելը է թաղման կարգին, որ, ինչպէս յայտնի է, կը շարունակուի 7 օր:

Տ. Խորէն որբազանի յուղարկաւորութեան օրը տօնական հանգամանք մը ստանալով՝ շատեր մինչև իրիկուն խանութ չեն բացեր: Հասարակութիւնը շատ հետաքրքրուել է եպիսկոպոսական թաղումին, որովհետև այդպիսի հազուադէպ պարագայ մը գրեթէ երբեք քառորդ դար առաջ միայն պատահած է հոն, Առաջնորդ Պէնլի Յովհաննէս որբակենցաղ եպիսկոպոսի վախճանումով, ինչ որ չի յիշեր ներկայ սերունդին ամենամեծ մասը: Անկէ ետքերը եկող նշանաւոր եպիսկոպոս առաջնորդ մը՝ Եղեւսացի Գապէնճեան Յարութիւն սրբազան՝ Հալէպի մէջ վախճանուած է, ու աւելի վերջերը եկողները, շատը վարդապետ, Եղեւսիայէ մեկնած և ուրիշ տեղեր վախճանուած են, ու անոնցմէ մէկը միայն՝ Եղիշէ վրդպ. Գապանճեան, այժմ Կիլիկիոյ թեմական Տ. Յովհաննէս եպիսկոպոս, գեռ կապրի:

—Տէրունեան եպիսկ. որ ժամանակաւ Պարսկաստան և Հնդկաստան գտնուած է առաջնորդական պաշտօնով, Երուսաղէմ կը գտնուի այս միջոցին: Տ. Մաղաքիա եպիսկ. Տէրունեան Երուսաղէմի աթոռին նախկին միաբաններէն է, և բաւական ժամանակ թուրքիոյ մէջ առաջնորդական պաշտօններ վարած:

—Սանասարեան վարժարանը Սեբաստիա փոխադրելու մտադրութեան վրայ դիտողութիւններ կը հասնեն Խարբերդէն: Թղթակից մը կը գրէ թէ այդ կողմերը չկայ գաւառ մը, որ Խարբերդի չափ ուսանող ունենայ, որոնց մեծ մասը օտար վարժարաններ կը յաճախեն բարձրագոյն վարժարանի մը չդոյութեան հետեանքով: Խարբերդի օտար հաստատութիւններէն Ամերիկեան քոլէճը այսօր այնչափ խճողուած է աշակերտներով, որ Միսիոնարները ալ չեն ուղեր նոր ուսանող ընդունել: Այդ քոլէճը այսօր 1000-է աւելի ուսանող ունի, որոնք տարին միջին հաշուով 1000—1200 ոսկի թոշակ կը վճարեն: Գերմանական և ամերիկեան որբանոցներուն մէջ ալ հազարաւոր աշակերտներ կան: Հաշիւ եղած է թէ Խարբերդ 6000-է աւելի աշակերտներ կը զրկէ դպրոցները, առանց սպասուած արդիւնքը ձեռք բերելու:

լու: Հետևաբար, կեղքակացնէ թղթակիցը, եթէ Սանտաբեանը
 Խարբերդ փոխադրուի, ամենամեծ օգուտներ պիտի ունենայ
 թէ՛ բուն Խարբերդի և թէ՛ շրջակայ դաւառներուն համար,
 որոնցմէ միշտ դիմումներ կըլլան: Միւս կողմէ սակայն Սերաս-
 տիայէն զրկուած տեղեկագիրը որոշ կարգի շատ նպաստաւոր
 պայմաններ և առաւելութիւններ ցոյց կուտար: Յուսանք որ
 խնամակալութիւնը լուրջ ուսումնասիրութիւններէ ետքը ան-
 յապաղ կուտայ իր որոշումը:

— Ուսումն. խորհուրդը իր սոլորական նիստը գու-
 մարեց Ղալաթիոյ խորհրդարանին մէջ, և ի մէջ այլոց զբաղե-
 ցաւ հետեւեալ խնդիրներով. 1, Մայրաքաղաքիս վարժարանաց
 ներկայ 1902—1903 դպրոցական տարեշրջանի ուսանողաց վի-
 ճակացոյցը և պաշտօնեաներու ցուցակը պատրաստուած ըլլա-
 լով, ուշադրութեան առնուեցաւ և որոշուեցաւ ներկայացնել
 ու Պատրիարքին, նորին որբագնութեան հաւանութեամբը վի-
 ճակացոյցը հրատարակութեան տրուելու համար: 2, Տեղեկու-
 թիւն առնուելով որ Նասիլ-Փաքուի վարժարանին նկատմամբ
 դժգոհութիւններ ծագած են վերոտին, որոշուեցաւ կրկնել այս
 մասին թաղ. խորհուրդին ուղղուած նախորդ հրահանգը, և
 հրաւիրել զայն որ հաճի կազմ. կանոնադրին 37-րդ յօդուածին
 տրամադրութեան համաձայն ուրոյն հոգաբարձութիւն մը կազ-
 մել և յայտագրել: 3, Ուսուցչուհի Տիրուհի Փաքրիէլեան
 խնդրագրով մը կը յայտարարէ թէ՛ ինքը ինք տարիններէ ի վեր
 կը զբաղի հայ մանկուոյն կրթութեամբը և ունի օգնական վար-
 ժուհիի վկայական, և կը փափաքէր որ իր վկայականը վերա-
 ծուի մանկապարտէզի ուսուցչութեան, և այս առթիւ ներկա-
 յացուցած էր իր բարւոք պաշտօնավարութեան վկայականները:
 Խորհուրդը ուշադրութեան առաւ նոյն գրերը, և տեսնելով որ
 խնդրարկուն ունի արդէն օգնական վարժուհիի կանոնական
 վկայականը, արժան դատեց ըստ խնդրանաց և հետևողու-
 թեամբ ուսուցչութեան ընտրելեաց հրահանգին: 2. յօդուածին,
 վերածել յիշեալ ուսուցչուհւոյն վկայականը մանկապարտէզի
 դաստիարակ վարժուհւոյ՝ ի քաջալերութիւն: 4, Ատաբաղա-
 րէն Տ. Յուսիկ վարդ. Էմէրեան գրով մը յուղարկած էր բա-
 րոյական դաստիարակութեան երկու դասագիրք՝ միջին և բարձր
 դասընթացքներու ուսանողաց համար, յարելով թէ եղած զի-
 տողութեանց համեմատ հարկ եղած բարեփոխութիւնները կա-
 տարած է: Նոյնպէս Արամ Էֆ. Բժշկեան գրով մը ներկայացու-
 ցած էր նախակրթարանի և մանկապարտէզի ուսանողներու
 համար «Գարնան դպրութիւններ անուամբ եւրոպական ձայնա-

Նիշներով պատրաստուած երգարան մը, կը խնդրէր անոր վաւերացումը: Նոյնպէս, ուսուցչի մը կողմէ ներկայացուած էր «Զրուցատրական ընթերցարան ֆրանսերէն լեզուի» անուն գործ մը՝ միջին դասընթացքի ուսանողաց համար, և խնդրած էր անոնց վաւերացումը: Նոյնպէս Յովսէփ Էֆ. Վասիլեան գրով մը ներկայացուցած էր գրավարժութեան համար պատրաստած չորս տետրակները, աւելացնելով թէ հետեւած է Մեսրոպեան հարագատ և իսկական ձեւերուն, և կխնդրէր յետ քննութեան վաւերացնել զանոնք, գործածուելու համար ազգ. վարժարանաց մէջ: Խորհուրդը ուշադրութեան առնելով այս գիրքերը, որոշեց հարկ եղած կանոնական քննութիւնը ի գործ դնել անոնց նկատմամբ, և յետ այնորիկ տնօրինել պարտ ու պատշաճը:

— Իզմիրի առաջնորդարանը՝ այս անգամ տեղւոյն մէջ եղած, կտակի մը լուրը կը հաղորդէ Պատրիարքարան: Բնիկ Իզմիրցի և Սամոս կղզին ընակող Յովհաննէս Էֆ. Զագըրեան կտակաւոր մը պատրաստեր է, որով իր Իզմիրի Գարա-Օսմանօղլու խանի մէջ թիւ 7 և 14 քարուկիւր սենեակները կտակեր է, պայման դնելով որ իր մահէն ետքը ասոնց եկամուտը երեք մասի բաժանուի. Ա. մասը՝ Իզմիրի ազգ. հիւանդանոցին, Բ. մասը՝ Իզմիրի հայ որբանոցի տղայոց և Գ. մասը Իզմիրի աղջկանց որբանոցի տղայոց: Եթէ տարիներ ետքը սոյն երկու որբանոցները փակուին, վարձուց կէսը Իզմիրի հիւանդանոցին և միւս կէսը Պոլսոյ հիւանդանոցին պիտի տրուի: Նոյնպէս ժառանգորդներուն վրայ պարտք դրեր է որ իր մահէն ետքը ըսոր հայ որբանոցներուն թէ՛ տղայոց և թէ՛ աղջկանց, որոնք ազգ. վարչութեան ձեռք կը խնամուին, երկ երկու օսմ. ոսկի մճարուի: Գարձեալ պարտաւորեր է ժառանգորդները, որպէս զի իր մահէն ետքը աղգային արկղին յանձնեն 5 օսմ. ոսկի՝ քահանայից անուամբ, պայմանաւ որ պատարագիչ քահանան յիշէ զինքը իր պատարագին մէջ: Սոյն բարեսէր անձը կտակարար կարգեր է Առաջնորդ Տ. Մելքիսեդէկ Արքեպօս:

— Նիւ-Եորքէն վաճառական Թալշանճեան Էֆ. 20 ոսկի ղրկած է Պատրիարքարան՝ զաւառական արհեստանոցներու համար, իբրեւ նուէր Յիսուս մանուկի:

— Տարսոնի Հայոց ընթերցասիրութեան վրայ տխուր սխառլէր մը կը գծէ նորէն նամակագիր մը: Կը յիշենք թէ ասկէ առաջ ալ նմանօրինակ տողեր գրուած են մեղի և հրատարակուած: Այս անգամուան նամակին մէջ կըսուի թէ Տարսոնի Հայերը, քահանաներէ, վարժապետներէ ոկոսալ մինչև ամերիկեան վարժարանէն վկայական ստացող մանկապարտիզպանու-

հիները և այլն... , ինչպէս նաև պարզ ժողովուրդը, երբէք հետամուտ չեն լրագիր կարդալու, ու երգեցիկ սրճարաններու և զեղխութեան մէջ կը սպաննեն իրենց ժամանակը: Տարսոնի մէջ հաղիւ 4—5 թերթ կերթայ եղեր, և անոնց ալ երեքը հայատառ թուրքերէն «Աւետաբեր»ն է: Նամակագիրը կը փափաքի որ օրաթերթերը ծաղկին և վերացուի ո՛չ միայն Տարսոնցիներուն, այլ և ուրիշ բոլոր քաղաքներու Հայոց անընթերցասիրութիւնը: Ի՞նչ օգուտ սակայն այդ դրուելիքներէն, երբ մարդիկը թերթ չեն կարդար արդէն: Զերեք կարգի բերողը տեղւոյն եկեղեցականութիւնը և ուսուցիչները միայն պիտի կրնան ըլլալ. ցաւալի է որ անոնք ալ կարգի գալու պէտք ունին եղեր:



ՄԱՅՐ ԱԹՈՒԻ ՄԱՏԵՆԱԴԵՐԱՆ

ՆՈՐԻՆ ՍՐԲՈՒԹԵԱՆ Տ. Տ. ՄԿՐՏԶԻ

ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՅ

Ձերդ Վեհափառութիւն

Արդէն բազմ և ունեցիլ Ձեր անուանակոչութեան օրը հեռագրով հաղորդել, որ ես գնել եմ հանգուցեալ Աղէքսանդր Նրիցեանի գրադարանը և ընծայաբերել եմ ս. Էջմիածնի մատենադարանին: Այդ ընծայաբերութեամբ իմ լուման տալով Մայր Աթոռի պայծառութեան՝ ես ցանկացայ նախ ի յիշատակ իմ հանգուցեալ կնոջ մի բարի գործ անել, որի անուան նուիրում եմ այդ գրադարանը, և ապա՝ որ հանգուցեալ հայ հնագէտի թանգազին գրադարանը պահպանուի անթերի կերպով Մայր Աթոռի մէջ, որպէս զի նրանից շարունակաբար օգտուին թէ՛ վանքի միաբանները և թէ՛ հայկական կիանքով հետաքրքրուող անձինք:

Վեհափառ Տէր, խնդրում եմ, հաճեցէք ընդունել իմ այդ ընծան, և ա) կարգադրել, որ նա ծառայէ իւր իսկական նպատակին. բ) հրամայել որ բոլոր գրքերի ցուցակը տպագրուի առանձին բրօշիւրով. գ) որ այդ ընծան ընդունուի իմ հանգուցեալ կնոջ՝ Մա-